

Simplex læsio contractum non reddit jure naturali nullum, siquidem verus præstatur consensus; nec rescindibilem, siquidem, ut supponitur, nulla fuit injuria, sed tantum defuit æqualitas, quæ absque rescissione restitu potest. Qui ergo plus accipit quam dedit, excessum restituere debet, et insuper, si læsio ex dolo proveniat, totum tenetur reparare damnum inde secutum: quod quidem verum est de quibusvis contractibus et personis, etiam de minoribus.

Observandum est autem justum rerum pretium non consistere in aliquo punto mathematice determinato, sed varios suspere gradus ex prudentium hominum judicio æstimandos, habita scilicet ratione circumstan- tiarum, temporum, penuria vel abundantiae rerum aut pecuniæ, emptorum et vendentium. Dum pretium inter hujusmodi gradus sistitur, læsio adesse non judicatur: hinc infimo pretio emere et summo vendere licet.

Ex jure civili in nonnullis contractibus, et erga quasdam personas, læsio est causa sufficiens cur rescissio peti ac obtineri valeat. *Cod. civ. art. 1118.*

Sic 1º læsio quartam excedens partem in partitione hæreditatis, communitatis conjugalis, aut societatis commercialis, nisi alter velit læso solvere supplementum suæ partis et damna compensare. *Art. 887, 1476, 1872 et 891.*

Sic 2º in venditione boni immobilis, quod alienari potest absque auctoritate judicis, læsio excedens septem partes ex duodecim dat locum rescissioni in favorem solius vendoris, nisi emptor solvat supplementum justi pretii sub deductione decimæ partis pretii totalis. *Art. 1674, 1683 et 1684.*

Rescissio nunquam conceditur propter læsionem in bonis mobilibus, et quidem merito; cum enim haec bona multipliciter de manu ad manum transeant, valde interest ut eorum venditiones sint firmæ et rescindi nequeant, ne plurimis turbationibus detur locus. In foro interno si æquitas naturalis læsa fuerit, reparanda erit. Idem dicendum est in variis conventionibus quas lex excipit, v. g., art. 889, 1706, 2052.

Sic 3º quæcumque læsio etiam levissima sufficit ut minores rescissionem obtainere possint. *Cod. civ. art. 1304.* Si sint emancipati, in actibus ad quos inhabiles sunt, æquiparantur minoribus non emancipatis; in aliis vero, majoribus. Facultas autem rescissionem ob læsionem petendi per decem existit annos, nisi aliter statuatur. *Art. 1404.* Variæ sunt exceptiones sub diversis titulis expressæ.

CAPUT SECUNDUM.

DE FORMALITATIBUS ET NULLITATIBUS A LEGE STATUTIS.

Certum est contractus regendos esse non solum lege divina naturali aut positiva, sed etiam lege humana. Non hic agemus de lege ecclesiastica, quæ sane quosdam contractus, non solum prohibere, sed et irritare potest, ut matrimonium. Loquemur tantum de lege civili, abstrahendo a matrimonio, quod specialibus subest difficultibus alibi discussis.

Apud omnes constat dari posse leges civiles, quæ sive absolute, sive sub quibusdam conditionibus quosdam prohibeant contractus, ut pote civibus vel societati noxios, et in conscientia obligent.

Omnis similiter admittunt legislatores irritare posse contractus pro foro externo, cum certis destituuntur formis: imo, plerique consentiunt irritationem fieri posse etiam pro foro interno, saltem post sententiam judicis, quia haec potestas ad bonum societatis videtur necessaria.

An autem haec irritatio valere possit in conscientia etiam ante omnem judicis sententiam, non ita omnes concordant. Cum plerisque affirmandum esse putamus; nam suprema civilis potestas, quando attingit materiam sibi subjectam, alios non agnoscit limites quam justitiae et æquitatis: potest quidquid ex una parte non est ini-

quum et ex altera parte ad bonum publicum utile est. Porro materia contractuum generatim supremæ civili potestati subjecta est, siquidem contractus directe respi- ciunt ad bonum temporale societatis, cuius cura supremæ potestati civili commissa est. Suprema potestas civilis nullam civibus facit injuriam intra certos limites re- stringendo facultatem contrahendi, quam jure naturali habent: omnes enim apprehendunt hanc supremam potestatem quoddam in actus membrorum societatis habere dominium, vi cuius eos intra certos limites aliquo modo cohibere possit, alioquin careret mediis attingendi finem ad quem procurandum fuit instituta. At quandoque non sufficit ut actus solummodo irritet pro externo, nec etiam pro foro interno tantum post sententiam judicis: si enim actus qui judicantur bono publico nocivi tantum prohibeantur, aut si irritentur solum pro foro externo aut post judicis sententiam, multi subditi ab eis ineundis non sufficienter arcebuntur; sperabunt fore ut irritationem effugiant, sive judicem decipiendo, sive alterum contra- hentem per longam litem, per impensarum formidinem fatigando, etc. Ergo suprema auctoritas civilis sufficien- tes habere rationes ut quosdam actus, pro foro interno, ante omnem judicis sententiam, declarerit irritos.

Examinanda erit quæstio facti, an scilicet voluerit. Ita esse apud nos supponunt theologi, et satis ostendunt variis Codicis civilis articuli, qui diversas memorant nullitates, non solum ex jure naturali manantes, de quibus nunc non agimus, sed mere positivas. Quapropter duo breviter enucleanda sunt: 1º quomodo nullitates jure nostro statutæ distinguuntur; 2º quinam earum effectus pro foro conscientia.

ARTICULUS PRIMUS.

QUOMODO NULLITATES JURE NOSTRO STATUTE DISTINGUANTUR.

Prima difficultas, sape non modica, est discernere quandam lex statuere voluerit nullitatem; nam, ut

ajunt jurisperiti, verba *sub pœna nullitatis* non sunt sa- cramentalia; id est, non semper nec exclusive ad expri- mendam nullitatem adhibentur. Similiter, expressio prohibitiva, vel negatio verbo *potest* præposita, vel mul- tæ absentia non semper sufficiunt ad statuendam nulli- tatem.

Jurisperiti affirmant nullitatem induci quando lex di- cit actum non esse validum, art. 948, 1050, 1325, 1338; vel non dari contractum, art. 1587, 1592; vel nullum producere effectum, esse sine effectu, art. 1131, 1430, 1974; vel non esse obligatorium, art. 1429; vel reputari non adventum (*non avenu*). *Code de procéd.* art. 438.

Fatendum est tamen nullam dari regulam generalem et certam dignoscendi in omnibus casibus nullitates; sed intentionem legislatoris requirendam esse ex sensu ob- vii verborum, ex motivo legis, ex discussionibus ejus, ex praxi tribunalium, ex opinione jurisperitorum, etc.

Multas nullitates numerant jurisperiti. Præcipias bre- viter indicabimus.

1º Ratione *motivi* quo legislatores ad eas statuendas ducti sunt, distinguntur nullitates *ordinis publici* et nullitates *ordinis privati*. Prioris generis sunt illæ qua- rum motivum primarium et principale est bonum gene- rale societatis, ordo publicus, boni mores, securitas com- munis, etc. Posterioris, e contra, illæ sunt quarum motivum primarium et principale est commodum privatum. Fieri potest ut lex sit primario ordinis privati, et secundario ordinis publici, quales a multis dicuntur illæ quæ spectant ad actus minorum, interdictorum, uxori- rum, etc.

2º Ratione *causæ* ex qua oriuntur, præcipuae sunt ex defectu voluntatis seu consensus, ut ex præcedenti capite intelligi jam datur; ex defectu capacitatis, qui procedere potest, sive a jure naturali, sive a jure positivo, ut in capite quarto magis explicabitur; ex defectu objecti, si nempe res aliquo jure ponatur extra commercium, de quo in capite sequenti agemus; ex defectu causæ, si nulla, falsa aut illicita sit causa, ut jam dictum fuit ex

art. 1131; ex defectu ministri ad recipiendam conventionem competentis; ex defectu formalitatum, quibus lex voluit certas conventiones esse adstrictas.

Per formalitates autem quædam intelliguntur conditiones aut formulæ in nonnullis contractibus celebrandis adhibendæ et lege humana præscriptæ, v. g., ut testamentum authenticum coram dupli notario et dupli teste fiat, vel coram uno notario et quatuor testibus; ut ab uno e duobus notariis sit scriptum, atque fiat mentio scripturæ a notario exaratæ.

Theologi duplicis generis olim distinguebant formalitates, videlicet substantiales et non substantiales. Docebant absolute nullos esse contractus quibus vel una deesset e formalitatibus essentialibus a lege præscriptis: dicebant, e contra, valere contractus quibus deesset formalitas non substantialis. At difficillimum tunc erat has formalitates a se invicem discernere et recte judicare quænam essent substantiales et quænam non substantiales. Distinctio hæc non occurrit expresse in novo jure. Multi tamen jurisperiti admittunt re ipsa formalitates substantiales seu intrinsecas, quæ ipsum actum in esse suo constituunt, et formalitates accidentales, seu potius extrinsecas, quæ ad probationem tantum institutæ sunt.

3º Ratione modi quo operantur, sunt 1º nullitates *pleni juris*, quæ contractum faciunt irritum etiam in foro externo ante quamlibet judicis sententiam. Apud nos paucissimæ et variaæ a variis auctoribus assignantur. 2º Nullitates *juris*, contractum quidem non reddentes pro foro externo ipso facto nullum, sed efficientes ut, interveniente sententia judicis factum existere declarantis, nullitas eo ipso constet, ita ut judex non faciat, sed tantum declareret jus: sic actus interdicti, eo ipso quod factus est ab interdicto, pronuntiatur nullus, etiamsi factus sit in lucido intervallo. Actus cum tali vitio initus in se nullus est ab initio: sæpe tamen vi legis convalescere potest, si nullitas ejus intra tempus determinatum non postuletur. 3º Nullitates *simpliciter dictæ*, quæ locum habent quando lex nullitatem per se et immediate non pronuntiat, et

judex non tantum quasi materiale præstat ministerium, declarando factum existere, sed, circumstantiis aestimatis, ipse vi potestatis discretivæ a lege acceptæ nullitatem pronuntiat: sic in art. 503 dicitur actus interdictorum, ante sententiam interdicti initos, annullari posse, si causa interdictionis tunc manifeste extiterit. Actus hujusmodi in principio validi, nullitatem simpliciter dictam in se includunt. 4º *Rescissio seu rescindibilitas*. An a nullitate simpliciter dicta differat non satis convenientur jurisperiti. Communius tamen dicunt contractum esse rescindibilem, quando uni e contrahentibus aliqua per dolum, vim, læsionem, etc., facta est injuria quam damnificator non vult reparare; in aliis vero casibus esse nullum. Quidquid sit de illa distinctione, constat nullitatem simpliciter dictam et rescissionem quoad effectus non discrepare, cum, in utroque casu, contractus reputetur validus usque ad sententiam judicis, et post eam habeatur tanquam ab initio invalidus. Inde sæpius rescissio et nullitas simpliciter dicta promiscue sumuntur. Quando nullitas rescindibilitati opponitur, ordinarie intelligenda est nullitas *juris*.

4º Ratione *objecti* aliae attingunt ipsum pactum et aliae solum actum seu instrumentum. Conventiones enim concipiuntur antequam instrumentum, v. g., scriptura authentica, fiat. Unde evenire potest ut valeat conventio et nullus sit actus, aut vice versa. Ut ergo aliqua nullitas recte noscatur, examinandum est an in solum actum seu instrumentum eadat, an vero in ipsam conventionem. Si prius, valet obligatio in foro conscientiæ, et non in foro civili; si posterius, ordinarie deficit ipsa conscientiæ obligatio, ut postea explicabitur.

5º Nullitates, ratione *personarum* quæ eas invocare possunt, sunt *absolutæ et relativæ*. Absolutæ sunt illæ quæ ab omnibus quorum interest invocari possunt; relativæ vero ea dicuntur quæ opponi nequeunt nisi a personis in lege determinatis. Prioris generis sunt stipulationes ob turpem causam, ob successionem futuram, etc.; posterioris sunt conventiones ab uxoribus, interdictis,

prodigis, etc., initæ. Nullitates absolutæ confirmatione aut lapsu temporis communiter tolli nequeunt, quia ordinarie primario motivo ordinis publici nituntur; relativæ vero, cum motivo ordinis privati nitantur, tolli possunt confirmatione illius cui lex concedit jus petendi irritationem, sive expressa sive tacita, id est, lapsu temporis: ut plurimum decem conceduntur anni, ex art. 1304. Nullitas relativa tollitur etiam voluntaria ex execuzione conventionis, sine tertiorum præjudicio. Art. 1338.

ARTICULUS SECUNDUS.

QUINAM SINT NULLITATUM EFFECTUS PRO CONSCIENTIA.

D. Lyonnet, post D. Carrière, sequentes assignat regulas, quæ valde utiles nobis videntur:

1º Quando lex contractum irritans est proprietatis determinativa, id est definit cuius sit dominium, vel illud ab uno ad alterum transfert, contractus nullitate affectus, nullus est in conscientia ante sententiam judicis: qui enim hujusmodi legem violat, disponit de re non sua. Ergo. Ante sententiam judicis nullæ sunt in conscientia donationes partem reservatam attingentes, conventiones uxoris de bonis mariti, et mariti de bonis uxor, pactiones circa res extra commercium civile positas, etc.

2º Quando lex contractum irritat ut nocivum ordinis publico, ut bonis moribus contrarium, contractus est nullus in conscientia ante sententiam judicis; quia legislator illum sic irritare potest ex dictis, et sic irritare velle debet, alioquin imperfecte ad finem a se intentum tendret. Hinc nullæ sunt in conscientia, ante sententiam judicis, substitutiones prohibitæ, conventiones ob causam ex utraque parte turpem initæ, etc.

3º Quando lex, contractum simpliciter irritans, immediate fundatur motivo boni publici, contractus est nullus in conscientia, ante sententiam judicis; nam legislator, in eo casu, censetur agere secundum totam potentiam suam, ut bonum sibi propositum obtineat;

irritationem autem pro foro interno pronuntiare potest; ergo reputandus est voluisse. Unde nullæ sunt pro foro conscientiæ alienationes bonorum dotalium, art. 1554; dispositiones minorum in gratiam tutorum, ægrotorum in favorem medicorum, ministrorum cultuum, etc.; donationes factæ spuriis, adulterinis, incestuosis, et partem lege determinatam excedentes.

4º Quando lex contractum irritans fundatur tantum motivo boni privati, contractus non est absolute nullus, sed rescindibilis in foro conscientiæ, etiam ante sententiam judicis, ad nutum illius in cuius utilitatem rescindibilitas fuit instituta, modo rescissionem intra tempus lege præscriptum exposcat. Ex articulo enim 1125 nullitas in his casibus inducta est duntaxat relativa et conditionata: si ergo non postuletur ab his qui jus habent, valet contractus. Sed nullitate invocata, contractus haberi debet ut in conscientia rescissus, alioquin lex finem suum imperfecte obtineret. Hinc non invalidi, sed rescindibiles sunt contractus a minoribus, interdictis, etc., initi. Statim atque rescissio petitur, concedenda est, si causa sit clara et aperta; alioquin petens exponeretur periculo injusta patiendi damna, incommoda, etc.

5º Si lex sibi proponat tantum attingere instrumentum, non vero ipsam conventionem, validus est contractus pro foro conscientiæ: nam irritationes, ut potest odiosæ, non extendendæ sunt ultra legislatoris intentionem. Hinc generatim loquendo, valent in conscientia contractus formalitatibus destituti, quia lex hodierna eas exigit tantum pro validitate actus seu instrumenti. Specialius dicemus infra de donationibus et testamentis.

6º Quando lex contractum irritans fundatur præsumptione facti, facto deficiente, contractus est validus; secus, si fundaretur præsumptione periculi. In priori enim casu, facto deficiente, lex nullum habet fundamentum; in posteriori vero, etsi malum quod timebatur non existat, semper existere potest, et ideo motivum legis subsistit.

Unde actus a demente in intervallo lucido initus in conscientia valeret, non vero matrimonium clandestinum.

7º Si lex contractum irritans in poenam delicti feratur, ordinarie contractus non est invalidus ante sententiam judicis, quia, ut diximus in Tractatu de Legibus, nemo tenetur poenam gravem afflictivam ultro subire.

Observandum superest homines s̄apissime diversas adhibere vias ad eludendas leges irritantes. Præter ea quæ jam exposita sunt in Tractatu de Legibus, dicendum est omnes conventiones in fraudem legis irritantis factas, habendas esse ut irritas in foro conscientiæ et ante sententiam judicis, quia nemini sua fraus patrocinari debet; et aliunde legislator scopum suum attingere non posset, cum illæ fraudes s̄apē detegi aut probari non queant. At notandum est ad fraudem proprie constituentam non sufficere intentionem eludendi legem, sed necessarium esse ut id re ipsa fiat quod lex prohibere voluit.

CAPUT TERTIUM.

DE OBJECTO CONTRACTUUM.

Objectum contractus est id de quo convenient contrahentes, nempe res tradenda vel quid faciendum aut non faciendum, art. 1126. Nomine rei non intelligitur tantum substantia aliqua, v. g., fundus terræ, domus, bos, equus, etc., sed etiam usus, commodum et simplex possessio sine proprietate et usu, ut in pignore.

Variae requiruntur conditiones, sive jure naturali, sive jure positivo, ut res aliqua objectum contractus esse possit, videlicet :

1º Ut sit possibilis in se et relative ad contrahentem : nemo enim obligari potest ad impossibile. Qui tamen de re quam novit impossibilem cum altero ignorantे contraheret, ad damnum resarciendum teneretur, non vi contractus, sed propter injuriā ipsi illatam. Si res ex parte tantum sit possibilis, valet contractus pro hac parte, quia utile non debet per inutile vitiari, nisi ex natura rei vel ex mente contrahentis materia dividi nequeat.

2º Ut sit licita, quia non datur vinculum iniquitatis. De gravi hac quæstione agemus ubi de obligatione conditionali.

3º Ut existat vel saltem probabiliter exstituta speretur ; alioquin non esset pretio æstimabilis. Hinc domus incendio consumpta non potest esse objectum venditionis nec alterius contractus : si pars ejus supersit, emptor habet facultatem aut contractum irritandi, aut retinendi partem, deducto pretio parti destructæ correspondenti. Art. 1601. Quod si alteruter e contrahentibus rem jam destructam esse sciret, damna inde alteri eventura reparare teneretur. Art. 1382.

Res certo vel probabiliter futura potest esse materia contractus nisi lex civilis obstet ; nam spes illius apud omnes habetur ut pretio æstimabilis. Sic vendere licet fructus ex agro tali anno proventuros, lucrum ex tali negotiatione speratum, etc. Sed attendendum est, in casu speciali, an res ipsa vel tantum spes ejus sit materia contractus.

Quælibet stipulatio, extra matrimonii contractum, circa successionem personæ viventis, propter bonos mores, art. 1130 stricte prohibetur, nec vim ullam, etiam in foro conscientiæ, habere potest.

4º Ut sit determinata vel saltem determinabilis quoad qualitatem et quantitatem ; alioquin conferretur jus illusorium. Sed sufficit ut ex lege, consuetudine vel aliis adjunctis intentio contrahentis dignosci possit. Unde non valeret conventio de tradendo animali in genere, valeret vero de tradendo equo vel bove in genere. Tunc ex Codicis art. 1022 et 1246, tradi deberet res quæ non esset pessima, nec daretur obligatio tradendi optimam, modo apta esset ad usum ad quem destinaretur, et non haberet defectus a lege prohibitos. Art. 1641.

5º Ut sit pretio æstimabilis, id est apta ad aliquod procurandum commodum, vel ad voluptatem rationabilem. Hinc, juxta omnes, nullæ sunt pro utroque foro conventiones quarum objectum est inutile, ridiculum aut turpe. Inutilitas autem non est facile præsumenda, quia relativa est ad personas.

6º Ut in commercio civili sit posita, quod patet ex terminis et ex art. 2853. Porro res extra commercium civile reponi potest, vel jure naturali, ut aer, lumen solis, aqua, flumen vel maris, etc., item et turpia; vel jure positivo divino aut ecclesiastico, quales sunt res spirituales aut spiritualibus annexae, sive concomitantes et intrinsecus, sive consequentes, ut beneficia ecclesiastica, quemadmodum explicavimus ubi de simonia. Res tamen hujus posterioris generis possunt esse objectum contractus gratuiti, et quandoque onerosi, si videlicet utrinque detur spirituale. Tandem sunt res jure civili extra commercium civile posita, ut apud nos viae publicae, fontes, flumina, et jure etiam civili templa. Res istae ad dominium privatum pertinere non possunt quin naturam mutent. Gum his confundenda non sunt merces simpliciter prohibita, ut tabacum: conventio de hujus generis mercibus, licet in foro conscientiae culpanda, probabilius valet donec per sententiam judicis irritetur. Sed quoad solvendum tributum, standum est eis que in Tractatu de Restitutione diximus.

7º Ut sit tradentis propria, quia nemo potest ad alium transferre jus quod non habet. Nullae sunt ergo, jure naturali et positivo, conventiones de rebus hic et nunc alienis, praeter quasdam exceptions pro bonis mobilibus et pactis commercii, ut explicabimus agendo de venditione. Art. 1021, 1599, 2279 et 2280. Si agatur de rebus quas quis adhuc possidet, licet tertius jus ad eas jam habeat, conventio est quidem illicita, ut patet, imo et iusta, adeo ut eas tradens damnum inde primo creditori obveniens resarcire teneatur, non tamen invalida; nam contrahens realiter adhuc habet talis rei proprietatem, nec jus civile obstat, saltem in casibus ordinariis, quoniam minus eam transmittat, manente tamen obligatione damnum compensandi.

Qui per hujusmodi contractus accipit res ad quas alterius habebat, fraudem ignorans, ad nihil tenetur; fraudem cognoscens et ei participans, defectu tradentis teneatur resarcire damna quae primus creditor patitur, siquidem ad injustitiam libere cooperatur.

8º Ut non sit aliunde debita, saltem ex justitia; nam tunc non conferretur jus quod est conventionis objectum. Unde nullus est contractus quo aliquis pretendit alteri conferre dominium rei ad quam iste jus habet in re, vel etiam jus ad rem; nihil enim pretio estimabile illi confert: si quod ergo receperit premium, illud restituere tenetur.

Diximus saltem ex justitia: si enim res ex alia virtute, v. g., ex charitate, ex religione debeat, contractus erit quidem ordinarie illicitus, sed tamen, juxta communem sententiam, validus, quia tradens revera transmittit alteri jus pretio estimabile.

9º Ut spectet ad contrahentes, id est, ut unus pro se stipuletur et alter pro se promittat; nam sicut nemo potest alterum non consentientem ligare, nec pro illo non consentiente jus strictum acquirere. Art. 1119 et 1165.

Hoc tamen aliqua indiget explicatione. Patet quidem, ex dictis articulis, stipulationem, cuius objectum directum est utilitas tertiae personae, vim ordinarie non habere in foro externo; at in foro conscientiae aliquam exsurgeret obligationem ex parte promittentis docent Grotius, l. 2, c. 11, n. 18; Pothier, n. 55, et alii etiam recentiores jurisprudentia supponunt. Promittens igitur resilire non posset, quin veram faceret injuriam stipulanti, cuius interest ut per se alteri beneficiat. Stipulans autem potest, ut evidens est, obligationem prorsus remittere quamdiu tercia persona in cuius gratiam facta est stipulatio, eam non cognovit et acceptavit; non vero post acceptationem.

Si quis absque speciali mandato, factum tertiae personae promittat, obligationem ei non imponit, ut patet. An vero obligationem ipse contrahat, non ita constat. Ex art. 1120, tenetur stare contractui quoadusque haec tercia persona illum cognoverit et approbaverit, tumque solum liber est. Si tantum spouderit se effecturum (*s'est porté fort*) ut tertius hoc vel illud faciat, tertio recusante, promissarium tenetur indemnem reddere; nihil ultra debet. In conscientia præcipue standum est utriusque contrahentis intentioni, cui lex non videtur

voluisse derogare: ubi vero circa intentionem contrahentium aliquod exsurgit dubium, dispositionibus Codicis inhaerendum est.

Diximus generatim non valere stipulationem vel promissionem pro tertia persona; excipiuntur tamen varii casus: 1º quando fit ex speciali illius personæ mandato, quia mandans censetur ipse facere quod fit nomine ejus; 2º quoties nostra interest ut quod in favorem alterius stipulamur fiat, v. g., si id facere aut præstare teneremur. Item quod pro nobis stipulamur, pro hæredibus nostris et causam habentibus, ordinarie promissum censetur, *Cod. civ. art. 1122.* 3º Quando quod pro tertio stipulatur vel promittitur, est duntaxat conditio vel modus stipulationis cuius objectum nostra interest, v. g.: domum meam tibi vendo sub conditione quod pretium solvas Petro; vel: domum meam tibi dono, sed ea conditione quod agrum tuum tribuas Paulo, conventione in utroque casu valet; sed ego solus exsecutionem illius premere possum donec tertius eam noverit et acceptaverit. *Art. 1121.* Vide *Pothier*, n. 57 et seq.

CAPUT QUARTUM.

DE PERSONIS QUÆ CONTRAHERE POSSUNT.

Dicere nobis incumbit 1º de iis in genere qui contrahere possunt; 2º de minoribus; 3º de interdictis; 4º de uxoriis.

ARTICULUS PRIMUS.

DE IIS IN GENERE QUI CONTRAHERE POSSUNT.

Omnis et soli qui usum rationis habent, jure naturali valide contrahere possunt. 1º *Omnis*: nam hi omnes valide contrahere possunt, qui bonorum suorum dominium transferre aliasque obligationes sibi imponere possunt: at qui omnes qui usum rationis habent, jure naturali va-

lide possunt bonorum suorum dominium transferre, et alias obligationes sibi imponere, ut aperte videtur. 2º *Soli* qui usum rationis habent valide contrahere possunt, siquidem illi soli actionis humanæ sunt capaces.

Hinc infantes usum rationis nondum adepti, jure naturali contrahere non possunt, nec perpetuo amentes, nec etiam lunatici tempore dementiae, nec furiosi, nec ebrii, dum furiosi et ebrii sunt.

Hæc incapacitas est absoluta et radicalis, adeo ut in quovis casu contractum efficiat ab initio nullum, saltem pro conscientia, independenter a quavis judicum sententia.

Omnis qui usum rationis habent valide contrahere possunt, tum in conscientia, tum in foro civili, si lege positiva non redditur inhabiles. Ex modo dictis enim, quicumque usum rationis habent, jure naturali valide contrahere possunt: at, ubi lex positiva non obstat, facultatibus nostris naturalibus pro libitu uti possumus. Ergo. *Cod. civ. art. 1123.*

Dicimus si lege positiva non, etc.; nam si lex positiva eos ad contrahendum inhabiles reddit, tunc valide contrahere nequeunt, quia lex positiva, nisi sit evidenter injusta, pro conscientia obligat. Non tamen inde sequitur quod lex positiva legem naturalem destruat; nam ipsa lex naturalis dictat principes habere potestatem tales condendi leges, easque sic obligare.

Hæc incapacitas, ex jure civili oriens, saepè non reddit contractum nullum, sed tantum rescindibilem, modo ante, modo per sententiam judicis, ut magis ex dicendis patebit.

Principia huc usque exposita applicantur contractibus tacitis, quos theologi vocant quasi-contractus; non vero iis obligationibus quæ, ad sensum juris peritorum, consensum non supponunt, ut dictum est.

Inhabiles autem ad contrahendum lege positiva declarantur 1º minores, 2º interdicti, 3º uxores in certis casibus lege expressis, et nonnullæ aliae personæ in speciabilibus quibusdam contractibus, ut in decursu hujus